

Jaarplan

Jaarplan Stichting Maatschappij en Veiligheid (SMV) 2018

De SMV zet de schijnwerper op het onderwerp 'veiligheid', zowel op de sociale als de fysieke veiligheid. Vele vraagstukken op dit gebied vloeien voort uit een fundamentele verandering van de veiligheidsfilosofie (nationaal en internationaal) eind vorige eeuw. Werd de veiligheid eerst lang gezien als een taak van de overheid (alleen), de veiligheid werd nu een gedeelde verantwoordelijkheid. Het bleef weliswaar een kerntaak van de overheid, maar burgers, ondernemingen en organisaties werden hiervoor nu uitdrukkelijk medeverantwoordelijk gesteld. Iedereen werd geacht zijn eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid te nemen.

Op zich is deze fundamentele wijziging logisch en begrijpelijk, omdat de overheid *alleen* natuurlijk nooit de veiligheid kan garanderen of waarborgen. Maar de overheid had – gelet op het gegeven dat de veiligheid haar kerntaak was en nog steeds is – als veiligheidsregisseur duidelijk moeten maken waaruit die eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid bestaat.

Wat mogen wij van burgers, ondernemingen en organisaties op dit gebied verwachten? En hoe verhoudt zich de verantwoordelijkheid van de overheid voor veiligheid tot die van burgers, ondernemingen en organisaties? Is hier sprake van een balans van verantwoordelijkheden?

Helaas, omdat het onderwerp 'veiligheid' van oudsher versnipperd en verkokerd is – ook binnen de overheid – heeft de overheid op dit gebied geen (eenduidige) regie gevoerd waardoor er van meet af aan onduidelijkheid bestaat over die eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid. Deze onduidelijkheid – of 'verstoorde balans' – kan zeer negatieve consequenties hebben voor de samenleving.

Om deze reden focust de SMV op het bewerkstelligen van een balans van verantwoordelijkheden. Wij buigen ons over vraagstukken/thema's zoals:

1. Wat mogen wij van burgers verwachten met betrekking tot het nemen van je eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid? Dit geldt voor individuele burgers, met name bij ongevallen, overlast of agressie, vóórdat de professionele hulpverleners arriveren. Maar ook voor groepen van burgers die binnen een gemeenschap initiatieven starten tegen criminaliteit en ter bevordering van maatschappelijke verbinding en veiligheid, En: Wat is de waarde/betekenis van vrijwilligers (in georganiseerd verband) voor de openbare orde en veiligheid in onze samenleving?
2. Wat mogen de burgers van de politie verwachten?

De Nederlandse politieorganisatie kent van meet af aan twee taken:

- de handhaving van de openbare orde en veiligheid, en de hulpverlening - met als gezagsdrager de burgemeester; en
- de opsporing, met als gezagsdrager de officier van justitie.

Hoe is het gesteld met de balans tussen die beide taken?

Hoe kan de burgemeester zijn verantwoordelijkheid voor de openbare orde en veiligheid in zijn gemeente waarmaken nu hij geen beheer meer heeft over de politie? Veel burgemeesters nemen hun toevlucht tot boa's. Hoe is de verhouding tussen politie en boa's? Ontstaat er niet een nieuw soort van gemeentepolitie en was dat de bedoeling bij de komst van de Nationale Politie?

Wat is de rol van een wijkagent in de politieorganisatie?

Hoe wenselijk is de inzet van de vrijwillige politie en op welke terreinen?

Wat is de kwaliteit van de opsporing en hoe staat het met het gezag van het OM?

Is er voldoende expertise bij de rechterlijke macht als het gaat om het rechtspreken over zaken rond politieagenten? Of is er behoefte aan een politiekamer?

3. Wat mogen wij van ondernemingen en organisaties verwachten met betrekking tot het nemen van de eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid? Is hier sprake van een balans tussen de omvang van de verantwoordelijkheid van de overheid voor veiligheid en die van ondernemingen? Hoe kunnen we een veiligheidscultuur binnen ondernemingen/organisaties bevorderen? En duidelijkheid is geboden over wat wij van het externe (overheids)toezicht mogen verwachten en wat van het interne toezicht van organisaties.
4. Hoe kunnen we het onafhankelijk onderzoek in de EU bevorderen? Om de veiligheid te verbeteren, is het noodzakelijk om te weten wat er zich precies heeft afgespeeld bij een voorval (ongeluk of ramp). De 'waarheid' komt alleen boven tafel met een 'echt' onafhankelijk onderzoek. Het onafhankelijk onderzoek is daarom van grote betekenis en waarde, niet alleen in Nederland maar ook in de Europese Unie.

Eigen verantwoordelijkheid van burgers vs overheid

Ad 1 – Wat mogen wij van burgers verwachten?

Met de gewijzigde veiligheidsfilosofie (waarbij burgers medeverantwoordelijk zijn geworden voor veiligheid) is de rol van de burger bij onveiligheid en de aanpak van criminaliteit veranderd. Een groot probleem in de veiligheidszorg blijven de eerste 10 tot 15 minuten na een gebeurtenis die de veiligheid bedreigt, of het nu gaat om criminaliteit, brand, ongevallen etc. De professionele hulpverleners zijn er nog niet. Wat mag je dan van de burger zelf verwachten in termen van zelfredzaamheid en/of assistentie verlenen?

In de praktijk zien we nu dat het voor burgers niet duidelijk is wat er van hen wordt verwacht en wat de consequenties zijn van hun handelen. Met het project 'Burgermoed' wil de SMV bevorderen dat burgers zelf inhoud (kunnen) geven aan de eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid, met andere woorden optreden of ingrijpen – of bewust besluiten dat niet te doen - indien zij zelf of medeburgers gevaar lopen door criminaliteit, overlast of ongevallen.

Voorgenomen acties 2018:

- De SMV zou graag zien dat er een proef met burgers wordt georganiseerd om te testen of burgers wel bereid en in staat zijn op te treden als zij geconfronteerd worden met een ongeval, overlast of agressie. Er wordt zo gemakkelijk gesproken over de eigen verantwoordelijkheid van burgers voor veiligheid, maar lange tijd werd het burgers afgeraden om iets te doen. Uit onderzoek blijkt dat het wel reëel en mogelijk is om iets van burgers te verwachten, maar ook dat een opleiding of training hierbij kan helpen.
- Instellen van een monitor waarin rechtszaken en rechterlijke uitspraken worden bijgehouden waarbij noodweer en burgerarrest een rol spelen. Noodweer en burgerarrest geven burgers veel ruimte om handelend op te treden, maar rechters hebben de artikelen lange tijd heel nauw geïnterpreteerd. Het vastleggen van deze rechtszaken en de uitspraken van de rechters – over enkele jaren - heeft tot doel om burgers meer bekend te maken met de artikelen en de interpretatie daarvan.

- Onderzoeken van de mogelijkheid van een (overheids) fonds voor 'moedige burgers' die nergens anders terecht kunnen voor de vergoeding van kosten ten gevolge van hun handelend optreden bij een ongeval, overlast of agressie/geweld.
- Eren en belonen van burgermoed met de Prof Mr Pieter van Vollenhoven penning. De SMV heeft in 2012 – met financiële steun van het fonds - deze penning in het leven geroepen. Iedereen kan iemand voor de penning voordragen. De uitreiking vindt jaarlijks plaats in december in het Stadhuis te Rotterdam.

Ad 2 – Wat mogen wij van de politie verwachten?

De invoering van de Nationale Politie heeft geen verandering gebracht in de taakstelling van de politie. De politie heeft nog steeds dezelfde twee taken (Politiewet 2012, art 3):

- handhaving van de openbare orde en veiligheid en hulpverlening; onder gezag van de burgemeesters (art 11), en
- de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde/opsporing; onder gezag van de officier van justitie (art 12).

Maar met de invoering van de nationale politie zijn de burgemeesters op afstand geplaatst. Zijn gaan niet langer over het beheer van de politie. Bij de regiopolitie lag het beheer nog bij de korpsbeheerder, doorgaans de burgemeester van de grootste gemeente uit de regio. Sinds de Nationale Politie ligt het beheer geheel, voor beide politietaken, bij de nationale korpschef die verantwoording aflegt aan de Minister van Justitie en Veiligheid.

De burgemeesters - die nog wel steeds verantwoordelijk zijn voor de openbare orde en veiligheid in hun gemeente, maar geen beheer meer hebben over de politie - nemen steeds vaker hun toevlucht tot bijzondere opsporingsambtenaren (boa's). Deze boa's opereren echter verschillend van elkaar en zijn niet breed inzetbaar zoals de politie. Op deze wijze is er een nieuwe gemeentepolitie aan het ontstaan, wat toch geenszins de bedoeling was van de komst van de Nationale Politie. De komst van de boa's zorgt voor een nieuwe versnippering van de politietaken en maakt een einde aan de onlosmakelijke verbondenheid van de beide politietaken.

Veel politiewerk begint bij lokaal politiewerk, dichtbij burgers ('politie van wijk tot wereld'). Met de actualiteit van dreigende terroristische aanslagen wordt de wijkagent veelvuldig genoemd als belangrijke 'voelspriet' in de wijken. Ook terroristische activiteiten beginnen immers ergens in een straat in een wijk. De SMV hecht dan ook grote waarde aan de wijkagent, evenals aan de politievrijwilliger, die de directe verbinding vormt tussen burger en politie.

Voorgenomen acties 2018:

Het verkrijgen van meer duidelijkheid over wat burgers kunnen/mogen verwachten van de politie:

- Welke taken heeft de politie afgestoten en welke gaat zij nog afstoten, en welke visie ligt hieraan ten grondslag?
- Onderzoek naar de verhouding/balans tussen de twee taken van de politie (openbare orde en opsporing).
- Hoe maken burgemeesters hun verantwoordelijkheid voor de openbare orde in hun gemeenten waar, nu zij minder zeggenschap hebben over de inzet van de politie? Hiermee samenhangend: hoe ziet de toekomst eruit van de boa's?
- Onderzoek naar de huidige monopolie positie van de Politieacademie. Hoe is de opleiding geregeld in nabijgelegen landen en bij bijvoorbeeld de KMA en Brandweeracademie?
- Volgen van ontwikkelingen rond de wijkagent; opstellen van een referentiekader wat je van de wijkagent mag verwachten (en hoe kunnen we de rol van de wijkagent versterken?).

- Wat is de waarde van politievrijwilligers (en andere vrijwilligers) voor onze samenleving en wat is er nodig om hen beter tot hun recht te laten komen?
- De SMV pleit voor een speciale rechtbank voor politiegeweld. Politie mensen kunnen tijdens hun werk voor dilemma's komen te staan over wel of niet gebruik van (wapen)geweld. Inschattingfouten kunnen leiden tot strafrechtelijke vervolging. De SMV pleit voor meer politieke expertise bij de rechtbank.

Eigen verantwoordelijkheid van ondernemingen en organisaties vs overheid

Ad 3 – Wat kunnen wij van ondernemingen/organisaties verwachten?

Door de zelfregulering ('overheid op afstand', 'geen betutteling meer') is de samenleving voor zijn veiligheid veel afhankelijker geworden van het gevoerde veiligheidsbeleid van een onderneming of organisatie. Enerzijds wordt gesteld 'dat de veiligheid een kerntaak is van de overheid', anderzijds 'dat de veiligheid aan de professionaliteit van de sector zelf moet worden overgelaten'. Met als gevolg een onduidelijkheid of onbalans tussen de verantwoordelijkheid van de overheid voor veiligheid en die van ondernemingen en organisaties.

Aangezien veiligheid nog steeds een kerntaak is van de overheid, dient de overheid te acteren als een veiligheidsregisseur voor het vinden van een balans van verantwoordelijkheden voor veiligheid. Nu valt regelmatig op dat de overheid de verantwoordelijkheid voor veiligheid totaal uit handen geeft. Zelfs zonder te controleren of die verantwoordelijkheid in de praktijk ook wordt waargemaakt. De overheid dient zich naar de mening van de SMV veel intensiever te gaan bezighouden met de beantwoording van de vraag of er sprake is van een balans van verantwoordelijkheden.

Door de onduidelijkheid over de eigen verantwoordelijkheid in het algemeen en het gegeven dat veel veiligheidsregels van de ondernemingen/organisaties/sector geen verbindende voorschriften zijn, zie je in de praktijk dat veiligheidsvoorschriften (zonder opgaaf van redenen, maar vaak ook op grond van economische motieven) gemakkelijk het onderspit delven. Veel ondernemingen/organisaties maken hun eigen verantwoordelijkheid niet waar en met grote regelmaat wordt er gesjoemeld met de regels. Iets wat de overheid (als eindverantwoordelijke/eindregisseur) klaarblijkelijk niet kan voorkomen.

De incidenten en het gesjoemel leiden niet alleen tot grote onveiligheid, maar ook tot maatschappelijke onrust en wantrouwen in het functioneren van onze democratische maatschappij.

De SMV wil dan ook werken aan het herstel van de balans tussen de verantwoordelijkheid van de overheid voor veiligheid en die van ondernemingen of organisaties. Omdat de overheid *alleen* de veiligheid nooit kan garanderen, is het volgens de SMV noodzakelijk om de zelfregulering te laten slagen. In 2018 en de jaren daarna zal de SMV zich inzetten voor het welslagen van de zelfregulering. Hiervoor is steun nodig van relevante partijen zoals FNV, VNO-NCW, politiek. Met hun steun wil de SMV werken aan het realiseren van de maatregelen - zoals beschreven in de notitie(s) van de SMV¹ - gericht op een betere regierol van de overheid én op het realiseren van een veiligheidscultuur in ondernemingen en organisaties.

Voorgenomen acties 2018:

¹ Meest recente SMV notitie over dit onderwerp: *Zelfregulering, maar géén gesjoemel*, SMV februari 2017

- Het bevorderen van een veiligheidscultuur waarin medewerkers 'veilig' een misstand, gesjoemel of een onveilige situatie kunnen melden door. Onder 'veilig melden' moet worden verstaan dat de melder geen angst hoeft te hebben dat zijn/haar verklaring nadelig is voor de loopbaan en kan worden opgevraagd en gebruikt in het strafrecht.
 - o het formuleren van voorstellen voor het wettelijk beschermen van het vrijuit spreken in onafhankelijke onderzoeken (zoals nu geregeld is in de Wet OVV), maar ook in klokkenluidersregelingen en bij interne veiligheidsafdelingen van organisaties;
 - o het beschermen van het onafhankelijke onderzoek na ernstige gebeurtenissen (echt onafhankelijk onderzoek vereist een afzonderlijke, onafhankelijke onderzoeksorganisatie, afzonderlijke wetgeving (scheiding met het strafrecht), bevoegdheden en spelregels m.b.t. het functioneren van het onafhankelijke onderzoek);
 - o het formuleren van voorstellen voor het veilig melden door burgers van misstanden en onveilige situaties (burgers kunnen nu soms nergens terecht met dit soort meldingen). De Nationale Ombudsman is er alleen voor zaken tegen de overheid; het Huis voor Klokkenluiders alleen voor werknemers (in publieke en private sector) en bij de OVV kunnen alleen ministers, commissarissen van de koning en burgemeesters om een onderzoek vragen.

- Het versterken van de positie van het Intern toezicht, door:
 - o het intern toezicht meer bevoegdheden te geven en wettelijk te regelen dat zij ook vrijuit kunnen spreken en hun verklaringen niet in het strafrecht kunnen worden gebruikt;
 - o het wettelijk vastleggen van beginselen van goed risicomanagement, die voor alle sectoren hetzelfde zijn. Hierdoor worden ondernemingen/organisaties in ieder geval verplicht tot kritisch nadenken over risico's, het maken van een risico-inventarisatie en een veiligheidsplan. Op deze manier zal er meer duidelijkheid komen over de eigen verantwoordelijkheid voor veiligheid van een onderneming/organisatie; voor alle sectoren; zal toezicht beter mogelijk worden; en zal houvast worden geboden voor extern toezicht maar ook intern toezicht van een onderneming/organisatie.

- Het verbeteren van het Extern overheidstoezicht, door:
 - o De overheid te wijzen op haar regierol (veiligheid is immers haar kerntaak!);
 - o Het opstellen van een referentiekader met minimale uitgangspunten waaraan het externe toezicht moet voldoen (zoals onafhankelijkheid, onpartijdigheid, eenheid van functioneren, publieke verantwoording en kwaliteit);
 - o Het bewerkstelligen dat er één opleidingsinstituut (toezichtacademie) komt waar alle toezichthouders (zowel externe als interne) leren hoe met risico's in de praktijk moet worden omgegaan (mogelijk initiatief van de universiteiten, het bedrijfsleven en de overheid);
 - o Het bewerkstelligen dat er een veiligheidsinstituut komt, een onafhankelijk overlegorgaan dat zich bezighoudt met het helpen vinden van een balans tussen de omvang van de verantwoordelijkheid van de overheid voor veiligheid en die van burgers, ondernemingen en organisaties | (dit veiligheidsinstituut kan mogelijk gecombineerd worden met de toezichtacademie).
 - o Het in overweging nemen van het realiseren van een Nationale Inspectie óf van een kaderwet die een aantal wettelijke beginselen beschrijft waaraan alle Inspecties dienen te voldoen.

Het onafhankelijk onderzoek in de EU

Ad 4 – Hoe kunnen we het onafhankelijk onderzoek in de EU bevorderen?

Met de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV) heeft Nederland een unieke positie als het gaat om het onafhankelijk onderzoek na en lering trekken uit ernstige gebeurtenissen. De SMV wil het instellen van *echt* onafhankelijke onderzoek in de EU bevorderen en een bijdrage leveren aan een Europees referentiekader met betrekking tot de eisen waaraan onafhankelijke onderzoeken in de praktijk moeten voldoen.

Voorgenomen acties 2018:

- Agenderen in de EU van de waarde en betekenis van het onafhankelijk onderzoek in de Europese Unie;
- Wettelijk vastleggen van voorwaarden en spelregels van een 'onafhankelijk onderzoek': eigen wetgeving; afzonderlijke onderzoeksorganisatie. Onderdeel van de wetgeving is het vastleggen van wat wel en niet verplicht bij het OM gemeld moet worden. In het kader van waarheidsvinding is het immers van belang dat iedereen vrijuit kan spreken. Dit moet er echter niet toe leiden dat verklaringen zo maar kunnen worden gebruikt in het strafrecht, waar je immers mag zwijgen.

Structurele activiteiten

Tot slot kent de SMV enkele structurele activiteiten:

- **SMV Publicatieprijs**
Om de twee jaar kent de SMV de SMV Publicatieprijs toe aan een publicatie op het gebied van veiligheid (szorg). De laatste keer ging de prijs naar Michiel Princen voor zijn boek 'De gekooide recherche' In 2017/8 zal de prijs opnieuw worden uitgereikt.
- **Bijzondere Leerstoel SMV**
In 1988 is de bijzondere leerstoel 'Politiestudies en Veiligheidsvraagstukken' van de SMV in het leven geroepen. In 2017 is – na evaluatie - het contract met de leerstoelhouder beëindigd. In 2018 zullen besprekingen plaatsvinden over een evt. voortzetting van de leerstoel met een aangepaste inhoud en een andere leerstoelhouder.
- **Samenwerking met Centre for Policing and Security (CPS)**
De SMV geeft samen met de Belgische zusterorganisatie CPS viermaal per jaar een zogenoemd 'Cahier Politiestudies' uit.
- **SMV Expertgroep Veiligheid**
De SMV heeft in 2015 de zogenoemde Expertgroep Veiligheid in het leven geroepen. De Expertgroep bestaat uit een aantal bedrijven (uit verschillende sectoren) die de passie voor veiligheid delen, het belang ervan onderschrijven en willen meedenken over veiligheidsissues.
Met deze Expertgroep geeft de SMV invulling aan haar motto 'Samen werken aan veiligheid'. Ook stelt de Expertgroep de SMV in staat om scherper te kunnen focussen op veiligheid in het bedrijfsleven.
Samen met het Nationaal Netwerk Risicomanagement (NNR) organiseert de SMV bijeenkomsten voor de leden rond thema's op het gebied van risicomanagement en veiligheid.

Onderwerpen waaraan de SMV in dit kader verder zal werken zijn:

- Inhoud geven aan de (grenzen aan de) eigen verantwoordelijkheid van ondernemingen voor veiligheid;
- Hoe kunnen ondernemingen lering trekken uit voorvallen? Hiervoor moeten zij vrijuit kunnen spreken en moet de schuldvraag buiten beschouwing blijven.

- **SMV Website**

De SMV houdt een website in de lucht, opdat een ieder van haar activiteiten kennis kan nemen:

www.maatschappijenveiligheid.nl

Daarnaast wordt regelmatig gebruik gemaakt van het SMV-Twitter account @SMVSamen en LinkedIn.